

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i
Linköpings stift 2006

MALEXANDERS KYRKA

Malexanders socken
Boxholm kommun
Linköpings stift
Östergötlands län

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

MALEXANDERS KYRKA

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift
Delrapport november 2006

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Kulturminneslagen.....	3
Kulturhistorisk bedömning.....	3
Inventeringens uppläggning och rapport.....	4
MALEXANDERS KYRKA.....	5
BESKRIVNING OCH HISTORIK.....	5
<i>Socknen</i>	5
<i>Kyrkomiljön</i>	6
<i>Kyrkogården</i>	6
<i>Kyrkobyggnaden</i>	7
Exteriör beskrivning.....	7
Interiör beskrivning.....	8
KULTURHISTORISK BEDÖMNING.....	10
<i>Kyrkogården</i>	10
<i>Kyrkobyggnaden</i>	10
BEFINTLIGA SKYDDSFORMER.....	11
KÄLLOR.....	11
Övriga inventeringar.....	11
Kartor.....	11
HÄNDELSELISTA.....	11

Inledning

Bakgrund

Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapsunderlaget för våra kyrkobyggnader och kyrkomiljöer genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering. På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen inom stiftets del av Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnader som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkans kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkan/kapellet och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrko/kapellbyggnaden samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkobyggnader/kapell och kyrkomiljöer i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar av kyrkobyggnaden.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt länsmuseerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljöns i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i denna rapport. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, vilket är ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbetet, fotografering och rapportsammanställningen har utförts av antikvarie Jessica Åkeson vid Östergötlands läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

MALEXANDERS KYRKA

Malexanders klockaregård 3:2, Malexanders socken, Boxholms kommun, Göstringe härad, Östergötlands län och landskap, Linköpings stift

Malexander är en medeltida socken belägen norr om sjön Sommen. En kyrka finns omnämnd 1345 men har en oklar historik. Den tros ha uppförts i trä på 1300-talet och brann 1587, varvid en ny timrad kyrka byggdes på samma plats. Under 1800-talet växte församlingen och med den behovet av en större kyrka. Ritningar beställdes av arkitekt Ernst Jacobsson och som byggmästare anlätades Johan Sundqvist. Kyrkan uppfördes i medeltidsromanstisk stil och stod färdig 1881 med rektangulärt långhus, halvrund sakristia i öster och torn i väster. Kyrkan skadades dock svårt i en brand 1929 och endast yttermurarna kunde behållas. Arkitekten Johannes Dahl fick ansvaret för återuppbyggnaden som genomfördes 1931 och bestod i att exteriören behölls medan interiören nyskapades.

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Socknen

Malexanders socken är belägen norr om sjön Sommen och domineras av skogbevuxen terräng med många sjöar. Området tillhör det sydsvenska höglandet och har en utpräglad sprickdalstopografi med plataer som begränsas av smala och djupa dalgångar samt ett stråk av rullstensåsar. Socknen är medeltida och finns omnämnd 1345 som Malghasandr. Jordbruk och skogsbruk har varit de största näringarna med fisket som en betydande biinkomst. I trakten finns flera säterier såsom Aspanäs, Somvik, Stjärnesand och Bålvik, varav de tre förstnämnda har övertagits av Boxholms bruksbolag som är en betydelsefull jordägare i socknen. Aspanäs innehades under 1300-talet av östgötaglammannen Knut Jonsson som under en tid var Sveriges

riksdrots, och gården är även känd för att den heliga Birgitta bodde där under sina ungdomsår. Vägnätet var länge dåligt utbyggt och ur kommunikationssynpunkt var båttrafiken viktig, och utgjordes länge av de sk ”sommaskepen” innan Boxholms bruksbolag startade ångbåtstrafik år 1867.

Kyrkomiljön

Kyrkan är belägen ca 2,5 mil sydöst om Boxholm i det lilla samhället Malexander. En lindallé leder från landsvägen i norr mot kyrkan. Norr om kyrkan ligger församlingshemmet som är inhyst i den sk Birgittagården. Namnet kommer av att byggnaden har utgjort flygel till huvudbyggnaden i gården Aspanäs, där den heliga Birgitta var bosatt 1314-1315. Byggnaden flyttades till kyrkan på 1960-talet. Det är en 1600-talsbyggnad i karolinsk stil med säteritak och timmerstomme på en kraftig stengrund.

Fasaderna är klädda med faluröd locklistpanel taket är täckt med enkupigt tegel. Intill Birgittagården ligger den fd tiondeboden som är hitflyttat från Ladugårdsbacke där den låg i en länga med andra bodar och kyrkstallar. Den byggdes 1789 och är en timrad faluröd tvåvåningsbyggnad med brädklätt sadeltak. Nordöst om kyrkan ligger Tåby klockargård från 1858, som även inhyste den första kyrkskolan som var i bruk till 1930-talet. Det är en faluröd panelklädd byggnad i två våningar under tegeltäckt sadeltak. Ytterligare ett stycke norrut ligger två generationers skolbyggnader, den äldre byggd 1929 i 1½ våning med faluröda panelklädda fasader under brutet tegeltäckt sadeltak och den nyligen nedlagda skolan som är byggd på 1950-talet. Söder om kyrkan, på en brant ovanför sjön Sommen, ligger gården Södra Sand som under en lång tid ägdes av kyrkan. Den fungerar sedan 1954 som hembygdsgård och rymmer ett flertal timrade byggnader med spånklädda tak. Tio av dessa byggnader är bevarade sedan den tid gården brukades. Prästgården låg tidigare i Tumbo ett par kilometer öster om Malexander, men en ny prästgård uppfördes på 1950-talet i samhällets östra utkant.

Kyrkogården

Kyrkogårdens huvudingång är förlagd framför tornet i väster och har kvadratiska grindstolpar av granit med svarta smidesgrindar. Ytterligare en ingång finns från klockargården i norr. Direkt öster om kyrkan ligger Gripensköld-Kinningmundtska gravkoret. Det byggdes 1789 och låg då i den gamla kyrkogårdens sydöstra hörn. Enligt en karta från 1817 fanns det gravkor även i övriga hörn av kyrkogården, varav ett revs 1863 och de övriga två troligen i samband med byggandet av stenkyrkan. Gravkoret har en kvadratisk plan, vita slätputsade fasader och ett spånklätt topptak. Mot väster finns en stickbågig tjärad enkeldörr med fiskbenspanel. Inne i byggnaden ligger ett betonggolv, väggarna är vitputsade och taket är ett plant trätak. Här förvaras två äldre kistor. Ytterligare ett stycke österut finns det ett gravkapell med kvadratisk plan, vita slätputsade fasader och ett spånklätt topptak krönt av ett kors. Det är troligen uppfört under senare delen av 1930-talet. Mot väster finns det en stickbågig brun dubbeldörr dekorerad med kassetter. Inne i kapellet ligger ett betonggolv, det plana taket är målat i blågrönt med synliga bruna träbjälkar och väggarna är ljusputsade. Ovanför det lilla altaret i trä finns en altartavla signerad J Åkermark.

En beskrivning och historik av kyrkogården redovisas i separat rapport från utförd kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Enligt ett testamente nedtecknat 1345 på gården Aspanäs skänkte lagmannen Knut Jonsson mark till kyrka och kyrkoherde, varför en kyrka bör ha funnits vid denna tid. Kyrkan som var uppförd i trä, ödelades 1587 av en brand. Församlingen beviljades understöd av kung Johan III till uppförandet av en ny kyrka, och vid återuppbyggnaden tycks den gamla planen ha följts. Den uppfördes av timmer med rektangulärt långhus, lägre och smalare rakslutet kor i öster och en sakristia av sten i norr. Sakristian kan ha tillhört den medeltida kyrkan. Fasader och tak var spånklädda, likaså en klockstapel intill kyrkan. Kyrkan finns avfotograferad 1878 strax innan dess rivning, och tycks ha varit lik Tidervals kyrka. I slutet av 1600-talet tillbyggdes ett vapenhus och i mitten av 1700-talet försågs kyrkan med en korsarm mot norr. Om inredningen är känt att i koret och vapenhuset hängde ett flertal banér och vapensköldar, långhustaket blev år 1709 prytt med takmålningar och det fanns ett kakaltare på vilket man framsatte ”matoffer”. Under 1800-talet växte befolkningen i Malexander och 1865 bildades en fond för byggandet av en ny kyrka. Det beslutades också att riva och sälja den gamla kyrkan med tillbehör. Vid en offentlig auktion 1882 såldes kyrkan för 925 kr, och försäljningssumman användes till plantering och hägnader runt kyrkogården.

Ritningar till den nya kyrkan utfördes av arkitekt Ernst Jacobsson och som byggmästare utsågs kyrkobyggmästare Johan Sundqvist. Ernst Jacobsson (1839-1905) var en av det sena 1800-talets mer betydande arkitekter, och var anställd som hovintendent, dvs ansvarig för byggnadsverksamheten vid de kungliga slotten. Han var flitigt anlita som ”kasernarkitekt” och har ritat bl a Göta och Svea Livgardes kaserner i Stockholm. Den nya kyrkan stod färdig 1881 och var uppförd i medeltidsromantisk stil med rektangulärt långhus, halvrunt korutsprång i öster som även innefattade sakristia samt torn i väster. Altartavlan ”Kristi gravläggning” från 1649 hade hängt i den gamla kyrkan. Vintern 1929 upptäcktes att kyrkan stod i brand, och efter några timmar återstod endast de svartbrända yttermurarna. Gnistbildning från eldandet under söndagen, dagen innan branden, kan ha varit brandorsaken. Vid en besiktning befanns murarna i så gott skick att de kunde användas vid byggandet av en ny kyrka. Som arkitekt anlätades Johannes Dahl från Tranås och som byggmästare Hjalmar Linder från Mjölby. År 1931 var kyrkan klar och exteriört skilde den sig från 1881 års kyrka endast avseende den spetsiga tornspiran. Interiören fick dock en ny utformning av Dahl. Kyrkorummet förminskades genom att långhusets västra del avdelades för sakristia och personalutrymme, och korutsprånget som tidigare innehöll även sakristia blev förbehållen enbart koret. Trätunnvalvet blåmålades, den fasta inredningen marmorades i mattgrönt och brunt samt matt guld. Dahl ritade också altaruppsatsen, predikstolen och bänkinredningen. Altartavlan ”Jesus välsignar barnen” är utförd av dalakonstnären Jerk Werkmäster 1933, och orgeln från 1932 och tillverkad av orgelfirman Åkerman & Lund. En ny dopfont av körsbärsträ tillverkades 1954 av Bernhard Fäldt i Tranås. Till de senare årens större arbeten hör en fasadrenovering på 1970-talet och utbyte av tornspiran på 1980-talet då den gamla var murken.

Exteriör beskrivning

Kyrkan är orienterad i öst-västlig riktning och består av ett rektangulärt långhus med ett lägre rundat korparti i öster samt torn i väster. Stommen är av gråsten och tegel. Långhus och kor täcks av ett sadeltak och över koret ett kontak. I likhet med övriga takfall täcks den spetsiga tornspiran, som från firsidig bas övergår till åttkant, av kopparplåt med förskjutna falsar. Även stuprör och ståndrännor är av kopparplåt. Fasaderna är slätputsade och avfärgade i vitt, och indelade av lisener. Fasaden dekoreras också av en rundbågsfris, en zigzagbård, en profilerad taklist och över de rundbågiga fönsteröppningarna en rundbågslist. Sockeln är av släthuggen och skråkantad granit. De rundbågiga fönstren har brunmålade bågar och

spröjsning av gjutjärn och solbänkarna är kopparplåtsklädda. Runda fönster med rosettförmad spröjsning finns över ingångarna i väster, söder och norr. Också tornet är försedd med rundbågsfönster i samtliga våningar. Klockvåningen är försedd med trekopplade höga, smala rundbågiga ljudöppningar med panelklädda bruna luckor. Huvudingången är förlagd till tornet i väster och markeras av en rikt dekorerad spetsbågig portal med en rundbågsarkad med fönsteröppningar, listverk och blinderingar med rosetter. Dörren är en raksluten, grön dubbeldörr med fyllningar. Ingångar finns även mitt på fasaderna i norr och söder. De har samma utformning med en rundbågig avtrappad öppning med raksluten grön dubbeldörr med fyllningar. Ovan dörren finns ett lunettfönster. Även koret har en ingång i öster med liknande utformning men smalare. En rund nisch visar att det troligen har funnits ett rosettfönster också över kordörren. Samtliga dörrar är försedda med granittrappor.

Interiör beskrivning

Långhuset är orienterat i öst-västlig riktning. Golvet består av smala lackade brädor som även ligger inom bänkkvarteren, väggarna är putsade i en beige ton och takets trätunnvalv är blåmålat med tunna moln och gulbrunmålade stjärnor kring kronfästena. Tunnvalvet avslutas nedåt av en grönmarmorerad profilerad list. Innanfönster saknas. I väster finns en raksluten dubbeldörr som leder till ett vindfång mellan vapenhus och långhus. I likhet med kyrkans övriga dörrar har dörrbladen en spegelindelning och är laserade i olika bruna toner. Även nord- och sydportalens vindfång är försedda med liknande dubbeldörrar och under läktaren finns enkeldörrar med samma utseende, vilka leder in till personalutrymme och sakristia. Bänkarna är öppna och indelade i fyra kvarter med breda sidogångar längs norra och södra väggen. Gavlarna är raka och har liksom skärmarna en dekorativ fyllning. Bänkarna är ådringsmålade i två bruna toner. Predikstolen är placerad på norra väggen i långhusets främre del med trappuppgång från koret. Korgen och ljudtaket har en flersidig form och är marmorerade i gröna och bruna toner med förgyllda listverk.

I väster finns orgelläktaren med en läktarunderbyggnad som tillkom vid kyrkans återuppbyggnad på 1930-talet. Väggarna är målade i en beige ton och läktarens undertak är plant och består av brunlaserade brädor. I den södra delen finns personalutrymme med kök och wc, och i den norra delen finns sakristian som beskrivs nedan. Läktaren bärs upp av fyrkantiga grönlaserade pelare, barriären är rak och brunlaserad, samt dekorerad med blålaserade fyllningar och ådringsmålade rundlar. Golvet består av obehandlade smala brädor, och på var sida om orgeln finns gradänger med läktarbänkar av samma typ som i långhuset. Orgeln är tillverkad av orgelbyggarfirman Åkerman & Lund 1932. Orgelfasaden är brunlaserad och försedd med förgylld dekor.

Koret ligger ett steg högre än långhuset och har ett oljat trägolv med smala brädor. Den absidformade altardelen ligger ytterligare tre steg upp och avdelas av en vid bågformad öppning. Här bildar taket ett hjälmvalv som är putsat i samma beige ton som väggarna. I den absidformade delen är fönstren försedda med innanfönster med gröna småspröjsade träbågar och antikglas. Det finns även två rutor med glasmåleri i grönt och rött tillverkade av professor Crodel från Munchen, skänkta av Malexanders kyrkliga syförening. Altaret som är sammanbyggt med altaruppsatsen är av grönmarmorat trä. Även altaruppsatsen är grönmarmorerad och består av två kolonner som inramar en altartavla från 1933 av Jerk Werkmäster. Den halvrunda altarringen är grönmarmorerad med blåmarmorerade fyllningar, förgyllda listverk och ett blått textilklätt knäfall. Dopfunten som står placerad i korets södra del, har en fyrsidig form och är tillverkad i körsbärsträ av Bernhard Fält i Tranås 1954. På var sida om den bågformade koröppningen finns rektangulära nummertavlor med rektangulär blålaserad ram med överstycke och nummerlåda.

Sakristian är placerad under orgelläktaren i den norra delen. Golvet består av smala oljade brädor, väggarna är putsade i en beige ton och taket är plant och indelat i kassetter målade i grönt och brunt. Dörrarna har samma utformning som kyrkans övriga dörrar. Innanfönster saknas. I öster finns ett enkelt altare och längs den västra väggen finns en inbyggd skåpinredning med grönlaserade spegeldörrar.

Vapenhuset är beläget i tornets bottenvåning. Golvet är belagt med kalkstensplattor, väggarna är vitputsade och taket är plant och täckt med ljusblålaserad panel som indelas i fält. Dörrarna i såväl öster som väster består av rakslutna, gråmålade dubbeldörrar med spegelindelning.

Tornet nås via öppna trappor från ett vindfång mellan långhus och torn. Den första tornkammaren har ett obehandlat trägolv, grovputsade väggar och ovanliggande bjälklag som tak. Utrymmet är väl upplyst av stora fönster och används för förvaring. Den andra våningen har ett obehandlat trägolv, grovputsade väggar och ett gjutet betongtak. Här förvaras en sprucken kyrkklocka, troligen från branden. I klockvåningen finns en storklocka samt en lillklocka gjutna 1931 av klockgjutare KG Bergholz i Stockholm med malm ingjuten från den gamla storklockan från 1699.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Kyrkan, gravkoret, gravkapellet och kyrkogården tillsammans med klockargården, skolbyggnaderna och tiondeboden bildar en mycket innehållsrik kyrkomiljö som vittnar om platsens betydelse som socknens administrativa centrum.

Kyrkogården

Gripensköld-Kinningmundtska gravkoret från 1789 är intressant då det som det enda återstående gravkoret av ursprungligen fyra som var placerade i kyrkogårdens hörn visar på sambandet med den äldre kyrkan samt markerar den äldre kyrkogårdens utbredning.

En kulturhistorisk bedömning av kyrkogården redovisas i separat rapport efter avslutad kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan tillhör de kyrkobyggnader som nybyggdes under 1800-talets senare del till följd av befolkningsökningen och nya liturgiska ideal. Kyrkan brandskadades svårt 1929 men dess ursprungliga exteriöra karaktär i medeltidsromantisk stil kunde behållas närmast intakt. Till de yttre dragen hör det plåtklädda sadeltaket, de vita slätputsade fasaderna med symmetriskt placerade rundbågiga fönster och tidstypiska fasadelement såsom lisenindelning, rundbågsfriser, rosetter, samt den rikt utformade västportalen. Den välbevarade interiören präglas helt av arkitekten Johannes Dahls återuppbyggnad 1931 då planlösningen omgjordes och en ny fast inredning tillkom. Altaruppsatsen, predikstolen och bänkinredningen är utförda efter Dahls ritningar. Även färgsättningen i dova bruna och gröna toner är typisk för 1930-talet.

Sammanfattning

- Den ursprungliga yttre gestaltningen i tidstypisk medeltidsromantisk stil är väl bibehållen och till dess särdrag hör vita slätputsade fasader, plåtklätt sadeltak, rundbågiga fönster och en väl artikulerad fasadarkitektur.

- Kyrkorummets utformning är närmast intakt och tillhör 1930-talets återuppbyggnad då planlösning, inredning och färgsättning tillkom, en av få kyrkointeriörer i länet där arkitekten Johannes Dahl står för en helhetsgestaltning.

BEFINTLIGA SKYDDSFORMER

Kyrkan och kyrkogården är skyddade enligt Lagen om kulturminnen 4 kap.

Malexander kyrkomiljö, K6, är utvärderad som kulturhistorisk värdefull miljö i kulturminnesprogrammet för Östergötland, utgivet av länsstyrelsen i Östergötlands län 1983.

KÄLLOR

Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;

www.bebyggelseregistret.raa.se

Malexander – sockenbor berättar. Malexanders hembygdsförening. Mjölby 1999.

Ridderstad, Anton, Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Östergötland, M-Ö, Norrköping 1877.

Sveriges Bebyggelse, Östergötlands län, del VI, Uddevalla 1948-52

Östergötland, landskapets kyrkor. Red. Ingrid Sjöström och Marian Ullén.

Forskningsprojektet Sockenkyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria.

Riksantikvarieämbetet 2004.

Östergötlands länsmuseum arkiv

Övriga inventeringar

Sedan 2002 pågående inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Östergötlands län, utförs av Östergötlands länsmuseum.

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Prästgårdsinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Skolinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Kartor

Häradsekonomisk karta 1868-1877, Aspenäs

Ekonomisk karta, 1948 och 1983, blad 7F Tranås 6d Malexander

Sammanställt av Östergötlands länsmuseum i november 2006. Den kulturhistoriska bedömningen har utförts i samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland.

HÄNDELSELISTA

Förteckningen gör inga anspråk på att vara komplett. Den bygger enbart på nedan redovisade källor och kan i framtiden komma att revideras.

- ca 1300 Nybyggnad – kyrka av trä vars ursprungliga utseende är okänt. Troligen rektangulärt långhus och smalare kor, sakristia murad av sten. (Br, H-OA)
- 1587 Brand – kyrkan helt förstörd. (Br, H-OA)
- 1587 Nybyggnad – kyrkan i sin helhet. Spånklätt, timrat rektangulärt långhus med lägre smalare, rakslutet kor i öster. Sakristia i sten i norr som kan ha tillhört föregångaren. (Br, H-OA)
- 1587 Nybyggnad – klockstapel, spånklädd. (H-OA)
- 1649 Specifika inventarier – altaruppsats med tavlan ”Kristi gravläggning” som tillfälligt fungerade som altartavla i den 1931 år byggda kyrkan. Hänger nu över nordportalen. (H-OA)
- 1659 Fast inredning – bänkar insattes. (MH)
- 1659-62 Fast inredning – predikstol. (MH)
- 1662 Ändring – ombyggnad, exteriör, ommålning av fasaden. (MH)
- 1690 Nybyggnad – vapenhus. (Br)
- 1699 Specifika inventarier – storklockan skänktes av major Gabriel Gyllenståhl som även bekostade en ny klockstapel. (H-OA)
- 1709 Arkitekturbundet måleri, interiör, takmålningar med motiv ur bibliska historien. (Br)
- 1732 Fast inredning – liten läktare uppfördes. (MH)
- 1753 Nybyggnad – korsarm åt norr. (Br, H-OA)
- 1755 Ändring – ombyggnad, ny spånläggning, ommålning, nya bänkar. (MH)
- 1760 Ny klockstapel. (MH)
- 1789 Gripensköld-Kinningmundtska gravkoret byggdes. (MH)
- 1797 Fast inredning – nya bänkar. (MH)
- 1800-99 Ändring – ombyggnad, interiör, ny väggpanel invändigt. (MH)
- 1806 Ändring – ombyggnad, interiör, nya golv. (MH)
- 1847 Nils Månsson Mandelgren besökte kyrkan och gjorde en avbildning. (MH)
- 1878 Den gamla kyrkan fotograferades innan dess rivning. (H-OA)

- 1878-81 **Nybyggnad – kyrkan i sin helhet.** Kyrka av sten med rektangulärt långhus, halvrunt korutsprång i öster som även innefattade sakristia, samt torn i väster. Placerad söder om den gamla kyrkan. Arkitekt Ernst Jacobsson, kyrkobyggmästare Johan Sundqvist. (Br, H-OA)
- 1882 Försäljning av den gamla kyrkan på offentlig auktion samt rivning av sakristian. Inköptes av kapten O F Kugelberg på Bålnäs. (H-OA)
- 1929 Brand – delvis förstörd, endast yttermurarna återstod. (Br, H-OA)
- 1930-31 Återuppbyggnad – kyrkan delvis nyuppförd med den brunna kyrkans yttermurar. Exteriören följde i huvudsak Jacobssons ritningar med mindre förändringar av tornspiran. Interiören och inredningen kom helt att nygestaltas, t ex förminskades kyrkorummet genom att den västra delen avdelades för personalrum och sakristia. Arkitekt Johannes Dahl, Tranås, byggmästare Hjalmar Linder, Mjölby. (Br, H-OA)
- 1931 Specifika inventarier – två nya kyrkklockor med den gamla storklockans malm ingjuten. Klockgjutare KG Bergholtz, Stockholm. (ÖLM)
- 1932 Fast inredning – orgel tillverkad av Åkerman & Lund, Sundbyberg. (Br)
- 1933 Specifika inventarier – altartavla av Jerk Werkmäster från Dalarna skänktes av Ellen Kugelberg, Bålnäs. (Br, H-OA)
- 1948 Teknisk installation – elektriskt ljus. (H-OA)
- 1954 Specifika inventarier – dopfunt av körsbärsträ tillverkad av Bernhard Fält i Tranås. (Br, H-OA)
- 1964 Teknisk installation – elvärme. (Br, H-OA)
- 1977 Vård- och underhåll – exteriör, putsrenovering och ommålning av utvändiga snickerier. Ingenjör Ture Jangvik, K-Konsult. (ÖLM, H-OA)
- 1987 Ändring – isolering av långhusvinden samt ny tornspira eftersom den gamla trästommen var murken. Byggmästare Forsberg. (ÖLM)
- 2006 Kulturhistorisk inventering av kyrkan och kyrkomiljön, utförd av Östergötlands länsmuseum på uppdrag av Linköpings stift.

Förkortningar

BR – Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;

www.bebyggelseregistret.raa.se

H-OA – Malexanders kyrka, Hans-Olof Anstrin, 1978

MH – Malexander – sockenbor berättar. Malexanders hembygdsförening. Mjölby 1999.

ÖLM – Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv

Sammanställt av Östergötlands länsmuseum i november 2006